

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 4 (6)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

4

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Юлдашев Ш.Г. Конвергенция и поляризация развитых и развивающихся стран в эпоху развития искусственного интеллекта.....	8
Mamatov B.S. Foreign investment is an important factor of economic growth.....	15
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya kompaniyasining rivojlanish tendensiyasi.....	22
Karimov Sh.X. Turizmni barqaror rivojlantirishda hududiy boshqaruv omillarining ahamiyati.....	26
Raximov D.Sh. To‘qimachilik sanoatida diversifikatsiya darajasi va iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili.....	30
Rashidova K. Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing faoliyati samaradorligini oshirish.....	32
Хакимов Д.Р. Процессы, возможности и ограничения экономической интеграции между Республикой Узбекистан и Китайской Народной Республикой.....	37
Olimjanova Sh.O., Eshonqulov I.N. O‘zbekistonda agrar munosabatlarni takomillashtirishda resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish masalalari.....	42
Valikulov Sh.Z. O‘zbekistonda neft-gaz sanoatiga investitsiyalarni jalb qilishning institutsional muammolari va yechimlari.....	48
Ganieva L.S. Bojxona xizmatlari samaradorligini oshirishning nazariy asoslari.....	52
Axrorova N.U. Turizm xizmatlaridan tajriba iqtisodiyotiga o‘tish: evolyutsion tahlil.....	56
Kamilova A.N. Sanoat ishlab chiqarish korxonasida mehnatni normalashtirish menejmentini tashkil etish va takomillashtirish yo‘llari.....	61
Umurzakova Z.S. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni takomillashtirish chora-tadbirlari.....	66
Abdiyeva D.K. Priority directions for improving the national logistics policy in Uzbekistan.....	69
Xalimova N.J. Kreativ turizm: nazariy asoslar va ta’riflar qiyosiy tahlili.....	74
Maxramova N.Y. Strategik menejmentda qadriyatlar zanjiri: raqobatbardoshlikni oshirishning konseptual asoslari.....	78
Zaxirova G., Shavkatova N.O’. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish masalalari.....	82
Maxmudov H., Muxtarova G., Maxmudov H. Ekologik muommolar va ularning mamlakat iqtisodiyotga ta’siri.....	86
Umurzakova M.N., Gulahmadov Sh.A. Davlat ichki va tashqi qarzlarning ijobiy va salbiy jihatlar tahlili.....	89
Xasanov I.M. O‘zbekistonda mulkchilik munosabatlarining transformatsiyasi: tadbirkorlikni rivojlantirish omili sifatida.....	94
Abdullayev M.G’. Personalni boshqarish tizimining ilmiy-nazariy asoslari va uning korxona samaradorligiga ta’siri.....	101
Адилов Б.Б., Абдуллаева М.К. Ўзбекистонда саноат корхоналарини ривожлантириш, тенденциялари.....	105
Абдуғаниев Ё.Ж. Яшил иктисодиёт - баркарор ривожланиш мақсадларининг янги парадигмаси сифатида.....	112
Xusanboyeva T.M. Talabalarning iqtisodiy tafakkurini shakllantirishda to‘garaklarning o‘rni va ahamiyati.....	116
Xashimova S.N. O‘zbekiston milliy yashil taksonomiyasi mohiyati va ahamiyati.....	120
Mitillayev I.T. Tijorat banklarida kredit risklarini baholashda zamonaviy scoring modellari va ularning samaradorligini oshirish yo‘llari.....	124
Бобоқулова М.Ғ. Инвестиция муҳити ва Ўзбекистондаги инвестиция жараёнларининг динамикаси.....	127
Bekberganova M.R. “O‘zbekistonda sug‘urta kompaniyalari tushumlarining ekonometrik tahlili”.....	134
Рахимова М.Ш. Модернизация системы социальной защиты.....	138
Oqboyev A.R. Tadbirkorlik subyektlari eksport salohiyatini xalqaro standartlar asosida oshirish yo‘llari....	142
Djumanova R.F. Aholi turmush sifatini baholashning metodologik yondoshuvlari.....	147
Mamatov B.S., Umurzakova M.N. Davlat tibbiy sug‘urta tizimida bepul xizmatlar, reimbursasiya va foydalanish shartlari.....	154
Ешимбетов У.Х. Қишлоқ хўжалигини худудий ташкил этиш ва ихтисослаштиришнинг илмий асослари.....	158
Xodjaeva F.K. Sanoat ishlab chiqarishini tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish....	167
Yusupova M. Hududlarda ayollar va yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda institutsional qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	171
Abduxalilov B.Z. O‘zbekistonda IT provayderlar xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish: huquqiy va institutsional asoslar.....	175
Abdisamatov A.A. Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	178

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Abdusalomov I.J. Korxonalarda chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish va uning moliyaviy natijalarga ta'siri.....	182
Amirov L.F., Sokhibjonova S.S. Directions for increasing agricultural product exports in the context of a green economy.....	185
Boltaxo'jayeva I.O'. Ways to improve the enterprise management system based on modern management models.....	191
Dehqonov U.M., Sativaldiyeva G. Korxonalarda bo'nak to'lovlari hisobining moliyaviy hisobotga ta'siri va ularni optimallashtirish bo'yicha tahliliy yondashuvlar.....	195
Isoqova M.A. O'zbekistonda yashil energiyadan foydalangan holda kichik biznesni rivojlantirishning institutsional va moliyaviy mexanizmlari.....	199
Mamadaliyev B., Teshaboyev J. Korxonalarda mehnatga haq to'lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish yo'llari.....	202
Poziljonov M., Teshaboyev X. Davlat muassasalarida asosiy vositalarning hisobini takomillashtirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish.....	206
Rustamova F.A. Qishloq hududlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlarning roli.....	209
Tursunboyev Q.O. Transport xizmatlari ko'rsatish sohasida kichik tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	213
Umarov T.S. Hududlarda qurilish korxonalarini faoliyatini samarali tashkil etishni ekonometrik modellash va prognozlash.....	216
Xo'jaliyev A.O., Avilov N. Moliyaviy natijalar hisobi va auditda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....	220
Xomidov T.T., Arziboyeva R.S. Bank aktivlarining tarkibi va ularni boshqarish omillari.....	223
Xusainov M. Sanoat korxonalarida mahsulot tannaxsini kalkulyatsiya qilish tizimini takomillashtirishning metodologik asoslari va audit mexanizmlarini rivojlantirish.....	227
Begaliyeva M.A., Egamshukurova N.R. Jahon savdo tizimi va milliy iqtisodiyot uchun uning ahamiyati..	231
Gulimboyev S.I. Korxonalarda moliyaviy resurslar taqsimotining zamonaviy usullari.....	235
Ibodov J.Q. Moliyaviy tizimning xizmatlar sohalari va bo'g'inlari.....	239
Jumabayeva K.B. Xalqaro pensiya tizimi modellari va ularning mintaqaviy tamoyillari.....	243
Khusanova Z.R., Yo'ldasheva Z.U. Global trends in the development of international tourism services....	249
Sadullayev M.D. Sanoat korxonalari innovatsion faoliyatini boshqarish.....	252
Tilabov N.T. Davlat qarz siyosatini samarali boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	256
Toshtemirov Y.N. O'zbekistonda logistik faoliyatni rivojlantirishning hozirgi darajasi.....	264
Toshtemirova Z.M. Mahalla institutining iqtisodiy integratsiya jarayonlaridagi strategik ahamiyati.....	268
Uralov E.O. Surxondaryo viloyati xududida sanoatni shakllanishi va rivojlanishi.....	273
Xursanova F.Sh. Budjetlararo munosabatlarning iqtisodiy mazmuni.....	278
Yuldasheva G.A. Investitsion qarorlarni kabul qilishda moliyaviy tahlilning ahamiyati va roli	282
Абдуллаева Р. Тadbirkorlikning zamonaviy kuryentlari.....	287
Юлдашев А. Фаргона вилояти маҳаллаларида инвестиция фаоллигини оширишнинг институционал асослари	292
Abdumalikova Z., Razakova B.S. O'zbekiston sug'urta bozorini moliyaviy texnologiyalar (insurtech) asosida rivojlantirish: imkoniyatlar va yo'nalishlar.....	294
Azimov B.F. Milliy innovatsion tizimni boshqarishda tashkiliy-institutsional va moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarning roli.....	300
Begaliyeva M.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'lim tizimida sifat menejmentini samarali joriy etishning ahamiyati.....	304
Dawletmuratov A.M. Xizmatlar bozorini rivojlantirish orqali bandlikni oshirish va daromadlarni ko'paytirish mexanizmlari.....	308
Karimova L.S., Jabborov A.A. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot: holati, muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	313
Maxmudov F.U. Oliy ta'lim muassasalarida moslashuvchan marketing strategiyalarini ishlab chiqish mexanizmlari.....	319
Navruz-zoda L.B. Kichik biznes subyektlarining kadrlar salohiyati va bilim infratuzilmasiga bo'lgan talablari: Buxoro viloyati misolida.....	323
Nishonboyev D.E., Abdumalikov S.T. Chorvachilik tarmog'ini innovatsion boshqaruv asosida rivojlantirish istiqbollari.....	327

Nurmirezayeva N.R. Valyuta kursi o‘zgarishining eksport-importga ta’siri: O‘zbekiston misolida amaliy baholash.....	331
Rahimov A.M. Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda qayta ishlash sanoatini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini takomillashtirish.....	335
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini baholashning xalqaro tajribasi va uni joriy etish.....	339
Ravshanova M.M. Hududiy iqtisodiy salohiyatni baholashda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularning elektron tijorat tizimidagi o‘rni.....	343
Ro‘ziboyeva M. O‘zbekistonda ishchi kuchi migratsiyasi va iqtisodiy o‘sish darajasining o‘zgarish dinamikasi.....	347
Saidova F.K., O‘rozov Sh. Korporativ ijtimoiy mas’uliyat (CSR) va yashil iqtisodiyot: logistika sektorida boshqaruv strategiyalari.....	350
Sultonov S.N. Hududlarda klasterlarini investitsion - innovatsion rivojlantirish istiqbollari (Qashqadaryo viloyati misolida).....	354
Sultonova D.U. Korxona iqtisodiyotida resurslarni boshqarishning raqamli-integratsiyalashgan modelini takomillashtirish.....	358
To‘raxojayev H.H., Hoshimov P.Z. Islomiy banklarning ishlash tamoyili va islom moliya tizimining O‘zbekiston iqtisodiyotiga tadbiqu.....	362
Tursunova N.U. Bridging the innovation gap: development-focused entrepreneurship support and international intermediaries.....	368
Акрамова Г.А. «Роль женщин-ученых в совершенствовании механизмов коммерциализации ремесленных услуг Узбекистана в условиях цифровой экономики».....	374
Болтаев Ж.А. Трансформация банковского сектора в условиях цифровизации мировой экономики..	379
Жунайдуллаев М.А. Жанубий Кореяда рақамли таълим технологиялари орқали индивидуал спортчиларини тайёрлаш тизимини бошқаришнинг миллий хусусиятлари.....	384
Митрушова М.Л. Интеллектуальный капитал как ключевой фактор инновационного развития предприятия.....	388
Муродов О.У. Барқарор ривожланиш тушунчаси ва унинг иқтисодий, ижтимоий ҳамда экологик мезонлари.....	392
Саидова Г., Ибрагимова К., Қурбонов А. Рақамли трансформация шароитида енгил саноат корхоналари маҳсулотларининг халқаро рақобатбардошлигини ошириш стратегиялари.....	396
Sarkarov S.Z. O‘zbekistonda qurilish sohasining texnologik bisqichlar kesimida rivojlanishi.....	401
Minojiddinova N.M. Aksiyadorlik jamiyati korxonalarida xodimlarni samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....	406
Ruzmetova I.Y. Xorazm viloyati iqtisodiyotida kichik biznesning o‘rni.....	410
Qudratov D., Ismoilov A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning tarmoqlar rivojidadagi o‘rni.....	414
Qodirov H.D. Soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish orqali davlat byudjeti daromadlarini barqaror oshirish yo‘llari.....	417
Kinjayev K.N. Banklarda kreditlar tasnifini yaxshilash orqali rentabellikni ta’minlash yo‘llari.....	421
Макушина А.Ю. Государственная поддержка экспортного потенциала субъектов малого предпринимательства в Республике Узбекистан.....	424
Rejapov X.X., Oxunjonova K.K. Ixtisoslashtirilgan savdo majmualarini moliyaviy resurslarini shakllantirish va ishlatish yo‘nalishlari – Bek Baraka savdo majmuasi misolida.....	430
Махкамова Н.С. Роль государственно-частных партнерств (ГЧП) в продвижении устойчивого развития	434
Avilov N., Muhammadova G. Korxonalarda materiallar harakatining auditi va iqtisodiy tahlili.....	441
Abdullayeva R.G., Raxmonova I.S. O‘zbekiston qishloq hududlarida bandlikni ta’minlash holati va rivojlanish tendensiyalari.....	444
Yusupova M.B. Ustama ishlab chiqarish xarajatlarini taqsimlashning ABC usuli.....	447
Toshpo‘latov M.A. Ta’lim loyihalarida moliyaviy mablag‘lardan samarali foydalanishning xususiyatlari...	452
Hamidova Sh., Ahmadaliyeva H. Kapital qo‘yilmalarning samaradorlik tahlili.....	458
Хамракулов С.М. Собственный капитал в функционировании экономических субъектов Республики Узбекистан.....	461
Zayavitdinova N.M. Raqamli platformalar asosida xizmat ko‘rsatish korxonalarida boshqaruv samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	465
Turg‘unov T.S. O‘zbekistonda aholi turmush darajasini statistik taxlil qilishning ahamiyati.....	469
Ботирова З.Қ. Рақамли иқтисодиёт шароитида даромадларни бошқаришнинг хусусиятлари....	475
Бегимова Н.К. Меҳнат бозорида гендер тафовутларининг келиб чиқиш сабаблари.....	481

кайта куриш, кадрлар малакасини ошириш ва "яшил" стандартларни жорий этиш оркали таннархни оптималлаштиришни тақозо этади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ – 4947 – сонли Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 14 декабрда “Тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5285-сонли Фармони.
3. Фатхутдинов Р. А. Стратегическая конкурентоспособность: учеб. для вузов / Р.А. Фатхутдинов. — М.: Экономика, 2013. — 504 с.
4. Гайворонский А Конкуренция: проблемы формирования в переходной экономике // Бизнес информ. 2007. № 3.

UDK:338.45

O‘ZBEKISTONDA QURILISH SOHASINING TEXNOLOGIK BISQICHLAR KESIMIDA RIVOJLANISHI

РАЗВИТИЕ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ УЗБЕКИСТАНА НА ЭТАПЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ЦИКЛОВ

DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION SECTOR IN UZBEKISTAN IN TERMS OF TECHNOLOGICAL STAGES

Sarkarov Sobitxon Zakirjanovich

Namangan davlat texnika universiteti, mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi qurilish sohasining texnologik bosqichlar nazariyasi kontekstida evolyutsiyasi o‘rganiladi. Texnologik paradigmalarining o‘zgarishi va qurilish faoliyatining transformatsiyasi o‘rtasidagi tizimli o‘zaro bog‘liqlik asoslanadi. Qurilish sohasining milliy sharoitlarni hisobga olgan holda global texnologik o‘zgarishlarga moslashishining xususiyatlari aniqlanadi. Hozirgi bosqichda O‘zbekistonda qurilishning rivojlanishi innovatsion, raqamli va barqaror texnologiyalarni joriy etishga asoslangan ilg‘or xarakter kasb etayotganligi isbotlanadi. Qurilish sohasini oltinchi texnologik bosqich doirasida shakllantirish bo‘yicha istiqbolli yo‘nalishlar belgilab beriladi.

Kalit so‘zlar: qurilish sohasi, texnologik bosqichlar, innovatsiyalar, raqamlashtirish, barqaror rivojlanish, BIM-texnologiyalar, aqlli shaharlar, O‘zbekiston, seysmik chidamli qurilish, investitsiyalar

В данной статье рассматривается эволюция строительного сектора Республики Узбекистан в контексте теории технологических платформ. Обосновывается систематическая взаимосвязь между изменением технологических парадигм и трансформацией строительной деятельности. Определяются особенности адаптации строительного сектора к глобальным технологическим изменениям с учетом национальных условий. Доказывается, что на современном этапе развитие строительства в Узбекистане приобретает передовой характер, основанный на внедрении инновационных, цифровых и устойчивых технологий. Определены перспективные направления формирования строительного сектора в рамках шестой технологической платформы.

Ключевые слова: строительный сектор, технологические платформы, инновации, цифровизация, устойчивое развитие, BIM-технологии, умные города, Узбекистан, сейсмостойкое строительство, инвестиции

This article studies the evolution of the construction sector of the Republic of Uzbekistan in the context of the theory of technological platforms. The systematic interrelation between the change of technological paradigms and the transformation of construction activities is substantiated. The features of the adaptation of the construction sector to global technological changes, taking into account national conditions, are determined. It is proved that at the current stage the development of construction in Uzbekistan is taking on an advanced character based on the introduction of innovative, digital and sustainable technologies. Promising directions for the formation of the construction sector within the framework of the sixth technological platform are identified.

Keywords: construction sector, technological platforms, innovations, digitalization, sustainable development, BIM-technologies, smart cities, Uzbekistan, seismic-resistant construction, investments

Jahon iqtisodiyoti rivojlanishining hozirgi bosqichi yangi texnologik bosqichlarga o‘tish bilan bog‘liq texnologik transformatsiyalarning chuqurlashuvi bilan xarakterlanadi. Bu sharoitda qurilish sohasi nafaqat asosiy infratuzilma sifatida, balki iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida innovatsion o‘zgarishlarni amalga oshirishni ta‘minlovchi strategik iqtisodiy o‘sish dvigateli sifatida ham maydonga chiqadi.

Tadqiqotning dolzarbligi texnologik bosqichlar o‘zgarishi sharoitida qurilish sohasining rolini kompleks anglash, shuningdek O‘zbekiston Respublikasidagi ushbu jarayonning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash zarurati bilan bog‘liq. Iqtisodiyotni faol modernizatsiya qilish va uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini amalga oshirish sharoitida qurilishni innovatsion iqtisodiyotning tizim hosil qiluvchi elementi sifatida evolyutsiyasini tahlil qilish alohida ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda qurilish sohasining texnologik bosqichlar kesimida rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash va oltinchi texnologik bosqich shakllanishi sharoitida uning transformatsiya istiqbollari asoslashdan iborat.

Tadqiqotning metodologik asosini texnologik bosqichlar nazariyasi qoidalari, innovatsion rivojlanish konsepsiyasi va institutsional tahlil tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- tarixiy-iqtisodiy tahlil (qurilish sohasining evolyutsiyasini o‘rganish uchun);
- tizimli yondashuv (texnologik bosqichlar va qurilish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqliklarni aniqlash uchun);
- qiyosiy tahlil (global va milliy tendensiyalarni taqqoslash uchun);
- tarkibiy-funksional metod (qurilishning iqtisodiyotdagi rolini belgilash uchun);
- prognoz metodi (sohaning rivojlanish istiqbollari baholash uchun).

Tadqiqotning axborot bazasini mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy asarlari, statistik ma‘lumotlar, shuningdek O‘zbekiston Respublikasining strategik rivojlanish hujjatlari tashkil etdi.

Sergey Glaz‘ev tomonidan Nikolay Kondratev va Yozef Shumpeter g‘oyalari asosida ishlab chiqilgan texnologik bosqichlar nazariyasiga ko‘ra, ketma-ket almashib keladigan olti texnologik bosqich ajratiladi. Ularning har biri ishlab chiqaruvchi kuchlar rivojlanishining ma‘lum bosqichini aks ettiradi va asosiy texnologiyalar, energiya manbalari va tashkiliy-iqtisodiy shakllarning hukmronligi bilan xarakterlanadi. [1]

An‘anaviy ravishda ushbu bosqichlar iqtisodiy o‘sish, tarkibiy siljishlar va tarmoq tuzilmasining o‘zgarishini o‘z ichiga olgan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri nuqtai nazaridan ko‘rib chiqiladi. Biroq shuni ta‘kidlash kerakki, har bir texnologik bosqich texnologik o‘zgarishlarni amalga oshirishning moddiy asosi bo‘lgan qurilish sohasining transformatsiyasi bilan bevosita bog‘liq. [2]

Har bir bosqich doirasida yangi texnologiyalarning rivojlanishi qurilish usullarining, qo‘llaniladigan materiallarning, qurilayotgan obyektlar turlarining va qurilish faoliyati

miqyoslarining o‘zgarishi bilan birga keladi. Shunday qilib, qurilish sohasi nafaqat texnologik o‘zgarishlarga moslashadi, balki ularning amaliy amalga oshirilishini ta’minlab, yangi bosqichning infratuzilma va makon asosini shakllantiradi.

Texnologik bosqichlar va qurilish sohasining rivojlanishi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik tizimli xarakter kasb etadi va har bir bosqichda qurilish faoliyatining maqsadlari, usullari, miqyoslari va natijalarining o‘zgarishi orqali namoyon bo‘ladi.

Xronologik bo‘linishga asoslangan an’anaviy tarixiy yondashuvdan farqli ravishda, texnologik bosqichlar nazariyasidan foydalanish qurilish transformatsiyasining asosiy omili sifatida innovatsiyalarning rolini chuqurroq ochib berishga imkon beradi.

Shu munosabat bilan, qurilish sohasining evolyutsiyasini texnologik paradigmalarning ketma-ket o‘zgarishini va qurilishdagi tegishli o‘zgarishlarni aks ettiruvchi olti texnologik bosqich kesimida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

1-jadval

Qurilish sohasining texnologik bosqichlar kesimida evolyutsiyasi [3; 4; 5]

Texnologik bosqich	Bosqich tavsifi	Qurilish sohasining rivojlanishi	Innovatsiyalarning qurilishga hissasi
I bosqich – 1770–1820 yy.	Suv energiyasi asosida mexanizatsiya, to‘qimachilik ishlab chiqarishining rivojlanishi	Birinchi sanoat binolarini (fabrikalar, manufakturalar) qurish	Hunarmandchilikdan uyushtirilgan sanoat qurilishiga o‘tish
II bosqich – 1820–1870 yy.	Bug‘ energiyasi, transportning rivojlanishi	Temir yo‘llar, vokzallar, ko‘priklar, port infratuzilmasini qurish	Infratuzilma qurilishining shakllanishi, miqyoslarning o‘sishi
III bosqich – 1870–1930 yy.	Elektrlashtirish, og‘ir sanoat	Zavodlar, energetika obyektlari, shahar tizimlarini qurish	Yangi materiallardan foydalanish, muhandislik yechimlarining rivojlanishi
IV bosqich – 1930–1970 yy.	Ommaviy ishlab chiqarish, industrialashtirish	Ommaviy uy-joy qurilishi, sanoat obyektlari	Temir-beton joriy etilishi, standartlashtirish, namunaviy loyihalash
V bosqich – 1970–2020 yy.	Axborotlashtirish, raqamli texnologiyalar	Balandostona qurilish, murakkab infratuzilma majmualari, «aqlli» binolar	BIM, avtomatlashtirish, energiya tejankor va «yashil» texnologiyalar
VI bosqich (prognoz) – 2020–2040 yy.	Intellektual texnologiyalar, barqaror rivojlanish	Xavfsiz, adaptiv va avtonom binolar, «aqlli» shaharlar	Aqlli materiallar, modul konstruksiyalar, raqamli boshqaruv va tizimlarni integratsiya qilish

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, birinchi texnologik bosqich (1770–1820 yy.) erta industrialashtirish, to‘qimachilik ishlab chiqarishining rivojlanishi bilan bog‘liq. [4] Qurilishda bu fabrika tipidagi birinchi sanoat binolarini barpo etishda namoyon bo‘ldi. O‘zbekistonda ko‘rib

chiqilayotgan davrda sanoat qurilishi deyarli mavjud emas edi. An’anaviy shakllar ustun edi: turar-joy uylari, karvonsaroylar, madrasalar va irrigatsiya inshootlari.

Biroq aynan shu davrda mahalliy materiallar (loy, g‘isht) asosida me’moriy-qurilish bazasi shakllanadiki, u keyinchalik sanoat transformatsiyasining asosiga aylanadi. Demak, mintaqaning sanoat bosqichlariga kechikib qo‘shilishi kuzatildi.

2-texnologik bosqich (1820–1870 yy.) bug‘ energiyasidan foydalanish bilan bog‘liq bo‘lib, bu qurilish bino va inshootlariga bo‘lgan yangi ehtiyoj to‘lqinini keltirib chiqardi. Dunyoda transport infratuzilmasi rivojlandi: temir yo‘llar, portlar, sanoat obyektlari. O‘zbekistonda faol rivojlanish XIX asrning ikkinchi yarmida, hududning Rossiya imperiyasi tarkibiga kirishi davrida boshlandi. Temir yo‘llar (Toshkent–Orenburg), vokzallar va stansiyalar, birinchi sanoat korxonalari qurildi. Qurilish infratuzilma xarakter kasb etib, mintaqaning iqtisodiy integratsiyasi asosini shakllantirdi.

3-texnologik bosqich (1870–1930 yy.) elektr energiyasining paydo bo‘lishi va og‘ir sanoatning rivojlanishi bilan bog‘liq bo‘lib, bu metallurgiya va ommaviy sanoat ishlab chiqarishining rivojlanishiga olib keldi. O‘zbekistonda sanoat bazasi shakllanadi: paxta tozalash zavodlari, energetika obyektlari, birinchi shahar muhandislik tizimlari quriladi. An’anaviy qurilishdan sanoat turiga o‘tish boshlanadi.

4-texnologik bosqich (1930–1970 yy.) – ommaviy industriyalashtirish. Konveyer ishlab chiqarish, temir-beton, ommaviy uy-joy keng qo‘llaniladi. O‘zbekistonda SSSR tarkibida jadal rivojlanish davri: ommaviy uy-joy qurilishi, sanoat korxonalari, shaharlarning rivojlanishi (Toshkent, Farg‘ona, Navoiy). 1966 yilgi Toshkent zilzilasidan keyin tiklanish jarayoni alohida ahamiyat kasb etdi, bu esa seysmik chidamli texnologiyalarni joriy etishni rag‘batlantirdi. Sanoat qurilish tizimi shakllanadi.

5-texnologik bosqich (1970–2020 yy.) axborot texnologiyalari, raqamlashtirish, avtomatlashtirish rivojlanishi, «aqli» qurilishning boshlanishi bilan bog‘liq. [5] O‘zbekistonda mustaqillik qo‘lga kiritilgandan so‘ng (1991 y.) yangi bosqich boshlanadi: bozor qurilishining rivojlanishi, xususiylar sektorining o‘sishi, zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi (BIM, energiya samaradorligi). Shaharlar, ayniqsa Toshkent, Samarqand, Farg‘ona va Namangan innovatsion qurilish markazi sifatida faol rivojlanmoqda. Qurilish investitsion va innovatsion yo‘nalish kasb etadi.

6-texnologik bosqich (prognoz) – intellektual va xavfsiz qurilish. Qurilish raqamli ekotizimlarga, sun‘iy intellektga, «aqli» materiallarga yo‘naltiriladi. O‘zbekistonda «aqli» va energetik mustaqil binolarga, seysmik chidamli va adaptiv konstruksiyalarga, infratuzilmani raqamli boshqarishga, «aqli shaharlar»ni rivojlantirishga o‘tish kutilmoqda. Mintaqaning yuqori seysmikligi hisobga olingan holda yangi avlod xavfsiz qurilishi ustuvor bo‘ladi. O‘zbekistoning seysmik chidamli innovatsiyalar bo‘yicha mintaqaviy markazga aylanishi mumkin.

Bugungi kunda O‘zbekistonda qurilish rivojlanishi «O‘zbekiston – 2030» Strategiyasining ustuvor maqsadlariga erishishga qaratilgan bo‘lib, unda global texnologik bosqichlar institutsional muhit, tabiiy-iqlim sharoitlari, industriyalashtirish darajasini hisobga olgan holda transformatsiya qilinadi. Bunda hozirgi bosqichda innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarni joriy etishga asoslangan ilg‘or rivojlanishga o‘tish kuzatilmoqda.

Shunday qilib, o‘tkazilgan tahlil shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda qurilish sohasining rivojlanishi umuman texnologik bosqichlar almashinuvi mantig‘iga mos keladi, biroq bir qator o‘ziga xos xususiyatlarga ega:

Birinchi, rivojlanishning asinkronligi kuzatiladi – bu ilk texnologik bosqichlarga kechikib qo‘shilish va zamonaviy texnologik o‘zgarishlarga tezlashgan moslashishda ifodalanadi.

Ikkinchi, qurilish sohasiga xuddi quvib yetuvchi-ilg‘or rivojlanish turi xos bo‘lib, bunda xorijiy texnologiyalarni o‘zlashtirish o‘z innovatsion yechimlarini, ayniqsa seysmik chidamli qurilish sohasida, shakllantirilishi bilan birlashadi.

Uchinchi, qurilishning innovatsion yo‘nalishi kuchaymoqda – bu raqamli texnologiyalar, energiya tejamlar yechimlar va ekologik standartlarni qo‘llash doirasining kengayishida namoyon bo‘ladi.

Hozirgi bosqichda qurilishni innovatsion iqtisodiyot shakllanish jarayonlariga integratsiya qilish alohida ahamiyat kasb etadi. Qurilish sohasi an’anaviy material ko‘p talab qiladigan sohadan quyidagi belgilar bilan xarakterlanadigan yuqori texnologiyali tarmoqqa aylanmoqda:

- qurilishni loyihalash va boshqarishni raqamlashtirish (BIM-texnologiyalar);
- binolarni intellektual boshqarish tizimlarini joriy etish;
- berilgan xususiyatlarga ega yangi qurilish materiallaridan foydalanish;
- modul va sanoat qurilishini rivojlantirish;
- barqaror va «yashil» rivojlanish tamoyillariga yo‘naltirilish.

Shuni ta’kidlash kerakki, O‘zbekiston sharoitida ushbu jarayonlar qo‘shimcha o‘ziga xoslikka ega: hududning yuqori seysmik faolligi, uy-joy fondini modernizatsiya qilish zarurati, urbanizatsiyaning o‘shishi, qurilish sohasini faol davlat qo‘llab-quvvatlashi.

Rivojlanishning muhim yo‘nalishi fan, biznes va davlat o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni ta’minlovchi innovatsion-qurilish klasterlarini shakllantirish hisoblanadi. Bu yangi texnologiyalarni joriy etishni tezlashtirish va sohaning raqobatbardoshligini oshirishga imkon beradi. Bundan tashqari, qurilish sohasi ko‘paytiruvchi funksiyani bajaradi, tegishli sohalarning (qurilish materiallari ishlab chiqarish, transport, energetika, xizmatlar) rivojlanishini rag‘batlantiradi, bu esa uning barqaror iqtisodiy o‘shishni ta’minlashdagi rolini kuchaytiradi.

O‘tkazilgan tadqiqot quyidagi ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga imkon beradi:

Texnologik bosqichlar nazariyasi qurilish sohasining evolyutsiyasini tahlil qilishda samarali metodologik vosita bo‘lib, texnologik paradigmalar o‘zgarishi sharoitida uning transformatsiya qonuniyatlarini aniqlashga imkon beradi.

O‘zbekiston qurilish sohasining rivojlanishi texnologik bosqichlarga asinxron qo‘shilish bilan xarakterlanadi, bu tarixiy, institutsional va iqtisodiy omillar bilan bog‘liq.

Hozirgi bosqichda innovatsion va raqamli texnologiyalarni joriy etishga asoslangan ilg‘or qurilish rivojlanishiga o‘tish kuzatilmoqda.

Oltinchi texnologik bosqichning shakllanishi qurilish sohasining sifat transformatsiyasi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi – bu «aqlli» va barqaror qurilish yechimlarining rivojlanishi bilan bog‘liq.

O‘zbekiston innovatsion qurilish, ayniqsa seysmik chidamli texnologiyalar va energiya tejamkor yechimlar sohasida mintaqaviy markaz shakllantirishda sezilarli salohiyatga ega.

Qurilish sohasini keyingi rivojlantirish fan, ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, shuningdek institutsional muhitni va innovatsiyalarni davlat qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirishni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Горбачевская Е. Ю., Селюгина О. Н., Журавлев Р. С. Особенности распространения инноваций в строительстве // Векторы благополучия: экономика и социум. 2019. №2 (33).
2. Морылёв А. С., Толмачев О. М. Технологические уклады и характер их замещения // Вестник Государственного университета просвещения. Серия: Экономика. 2024. №2.
3. Вдовина А. А. Понятие «технологический уклад» в системе экономических категорий и новые технологические уклады общественного развития // Креативная экономика. 2019. Т. 13. № 4. С. 605–618.
4. Глазьев С. Ю., Митяев Д. А., Толкачев С. А. Циклические закономерности развития технологических и мирохозяйственных укладов: монография. М.: КноРус, 2023. 280 с.
5. Глушченко В. В. Теория технологических укладов: концептуальных трансформаций в работе университетов в период шестого технологического уклада // Norwegian Journal of Development of the International Science. 2020. № 40–3. С. 5–15.
6. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. М.: Академический проект: Альма Матер, 2015. 642 с.